

CRÒNICA D'UNA JORNADA DE TREBALL: REPTES DE PAU I SEGURETAT A LA REPÚBLICA CATALANA

Dissabte, 19 d'octubre de 2013

En l'actual debat de construcció de la futura República Catalana, el model de seguretat s'ha erigit com una de les qüestions més polèmiques pel seu profund caràcter polític i ideològic que enfronta dues posicions diametralment oposades: el pacifisme i el militarisme com a estructura d'estat. Però més enllà d'aquesta dicotomia, la celebració d'aquesta jornada ens va mostrar que és possible trobar un punt d'equilibri en bastir una República Catalana que sigui avantguarda de la cultura de la pau i al mateix temps articular unes polítiques públiques de seguretat en funció dels riscos i amenaces que tinguem com a país i alhora atendre els compromisos que en matèria de seguretat com a nou estat tinguem encomanats.

BLOC I. UN ESTAT DE PAU

El primer bloc de la jornada va anar dedicat a "Un estat de pau". De què ens hem de protegir? Quins són els riscos i les amenaces? L'eina que ens ha de protegir pot ser en si mateixa una amenaça o un risc? Quins principis rectors? Quines línies d'acció? Amb aquestes preguntes, en David Minoves, secretari de la sectorial de Cooperació, Pau i Solidaritat i ex-director de l'Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament (ACCD), va incitar al debat.

Quins són els riscos i amenaces?

El primer en parlar va ser Rafael Grasa, president de l'Institut Català Internacional per la Pau. El primer que va esgrimir és que no hi ha presses en abordar la qüestió i que cal fer-ho serenament. Pel que fa al procés de transició nacional, assenyala que tot fa preveure que anem a un escenari de confrontació encaminat cap a la declaració unilateral d'independència i la pugna pel reconeixement internacional, que es pot allargar 5 o 6 anys, i que comprendrà la negociació de tractats, ja que els tractats signats per l'estat espanyol no tenen perquè ser d'aplicació immediata a la República Catalana. Com qualsevol estat, tindrem tres polítiques públiques irrenunciables i interrelacionades encara que separades: seguretat, defensa i pau. Aquestes polítiques ens vindran condicionades pel context europeu però en el que no hi haurà l'obligació de tenir un exèrcit propi. Actualment vivim en la societat del risc, una relació de possibilitats i probabilitats en que és impossible protegir-se de tot. Davant d'això, cal definir estratègies davant els riscos, les amenaces i els perills. En l'estratègia militar es treballa en l'escenari *Worst Case* (el pitjor dels escenaris possibles) però nosaltres no tenim perquè fer-ho així. En la seguretat europea els riscos són molt elevats, hi ha factors unidimensionals que determinen riscos i amenaces en molts àmbits tenint en compte que el primer són les persones: perill nuclear, terrorisme internacional, desestabilització externa dels estats, espai cibernètic, crim organitzat, vulnerabilitat energètica, d'infraestructures públiques... En canvi, no hi ha a Europa amenaces territorials creïbles, si ara s'haguessin de constituir exèrcits per defensar la integritat territorial serien limitadíssims, serien molt reduïts, sense conscripció i molt mòbils. En tot cas, hi ha vulnerabilitat de control de fronteres, de seguretat externa i una creixent vulnerabilitat tecnològica i cibernètica.

El següent en tractar la qüestió va ser en Pere Ortega, del Centre d'Estudis per a la Pau J.M. Delàs. Va començar, fent referència al procés de transició nacional, que el poder no s'ha de delegar sinó que s'ha d'exercir, en al·lusions a la declaració unilateral d'independència, tanmateix només és una declaració formal. Cal tenir present que Catalunya, en el millor dels casos, serà independent a través del diàleg i el reconeixement mutu. Entrant en la qüestió, va diferenciar entre seguretat i

defensa. Un estat català s'ha de preocupar de la defensa però no cal necessàriament que tingui un exèrcit o bé el pot compartir amb els estats veïns. Quins són els riscos i amenaces actualment de l'estat espanyol? Cap d'ells no necessita d'una defensa armada, l'únic escenari que fa necessari un exèrcit és per la desestabilització externa dels estats, les forces armades només s'utilitzen per participar en missions internacionals. Així doncs, cap dels escenaris previsibles fan necessaris un exèrcit de defensa. L'Estratègia s'ha de centrar en el diàleg i el compromís mutu amb l'estat espanyol.

El tercer en parlar va ser en Jordi Armadans, director de la Fundació per la Pau. Tal i com ja havien dit els que el van precedir, en matèria de seguretat primer cal avaluar riscos i amenaces i després veure que és necessari. Des d'aquesta perspectiva proposa anar més enllà, no cal seguir les inèrcies del que s'ha fet, cal imaginació per fer les coses diferents. Tot depèn de la concepció de seguretat que es tingui, la percepció de riscos i amenaces depèn de la perspectiva de seguretat que es tingui. En l'actualitat, en els models de seguretat s'ha anat situant posar les persones en primer lloc. Fent una anàlisi ràpida, quines són les primeres causes de mort no desitjades? A Catalunya és el model de vida no saludable, accidents de trànsit, la mort de dones per violència masclista... Ara a més, en el procés de crisi, la marginació està afectant a la seguretat personal a causa dels suïcidis. En un altre sentit, les infraestructures energètiques com la nuclear i magatzems de gas són un perill real, a part de desastres naturals, com ara els incendis. Una altra vessant és la criminalitat, ja que a Catalunya hi ha hagut una certa infiltració de grups criminals del crim organitzat. I pel que fa a la seguretat territorial, avui hi ha una crisi en l'àmbit militar per l'amenaça terrorista, ja que la resposta militar no és un instrument adequat i eficaç. Per acabar, la hipòtesi que Catalunya sigui envaïda militarment la considera altament improbable i fora de tota lògica en el marc europeu.

Quins instruments necessitarà la República Catalana per fer front a riscos i amenaces?

Com assenyala en Pere Ortega, Catalunya ja està preparada amb 28.000 agents (19.000 mossos i 8.000 policies locals), són recursos suficients per organitzar la defensa i la seguretat. Què pot oferir un país petit en el panorama internacional? Els exèrcits estan disminuint en nombre a la UE i al Món. S'han superat conceptes del passat nascuts de la Pau de Westfàlia i la Revolució Francesa de repartiment i equilibri entre potències militars. Una República Catalana ha de donar al món una altra visió, més enllà del model d'estat nació. Una nova visió de relacions internacionals d'un altre tipus basada en la diplomàcia. Perquè no basar-ho en prevenció i resolució de conflictes? Aquesta seria un aposta interessant per un nou estat i allunyar-se de la idea que les confrontacions s'han de resoldre per via militar.

En la mateixa línia, Jordi Armadans afegeix que si es crea un nou estat, és una molt bona oportunitat per fer-ho millor del que s'ha fet sempre, no té cap sentit que en la UE cada estat tingui el seu propi exèrcit. La idea d'exèrcit és més una inèrcia que no pas una necessitat real. Un estat català hauria de treballar per garantir la cohesió social al màxim per reduir també al màxim la inseguretat social i enfortir els centres d'intel·ligència per poder afrontar els riscos existents. En resum, enfortir la perspectiva global i promoure el benestar per estalviar patiment humà.

Segons en Rafael Grasa, el primer que un nou estat necessita és el control per prevenir, en el que és necessari un bon servei d'intel·ligència en el sentit de disposar d'informació, calibrar-la i aplicar contramesures, per exemple els ciberatacs, tal i com ja s'encarrega el CSICAT. Un segon paquet és el control del tràfic a través del territori: frontera, guàrdia costanera i duanes. Tercer, uns cossos policials que caldrà reorganitzar, amb especialistes en àmbits que no s'han plantejat, per exemple una policia rural. Quart, instruments de seguretat externa, com ara una política diplomàtica amb tercers països i una eventual força de pau que doni suport en missions internacionals.

Quines polítiques de pau i seguretat?

En primer lloc, per respondre aquesta pregunta, en Jordi Armadans planteja que convé pensar quina contribució pot fer Catalunya al món en un moment en que resulta impossible desconnectar-se ni deslligar-se de les situacions de crisi al món. La contribució catalana és una qüestió de responsabilitat i solidaritat, avui en dia no et pots preocupar per la teva seguretat si no et preocupes de la seguretat global. I en aquests termes, hi ha una qüestió ben clara: no tindrem un món segur mentre tinguem una cinquena part del món desatesa. Això, des d'un punt de vista ètic, és un motiu de preocupació, però des d'un punt de vista de seguretat pot generar molt problemes d'inseguretat. Una política immigratòria, per exemple, ho ha de tenir ben present. Les situacions de desesperació són receptives a crides de determinades lluites violentes. Treballar per acabar amb la desigualtat ajuda a millorar la seguretat. En segon lloc, planteja que la presència armada també genera inseguretat. La proliferació, el descontrol i l'accés a les armes provoquen greus crisis humanitàries. Catalunya pot fer una aportació modesta a una pau global, de fet algunes d'aquestes coses ja s'està fent. Per exemple, la resposta de la societat civil respecte a les lleis de comerç d'armes ha estat molt activa a Catalunya reclamant un tractat per acabar amb la proliferació. Catalunya té una certa marca lligada a la pau que l'agència de les Nacions Unides considera molt positivament i amb un cert reconeixement. I finalment, encara que sigui molt incipient, es pot observar una tendència a la crisi del seguiment de l'opció militar versus el creixement de l'opció de la pau. La política de pau i seguretat humana té més perspectiva de futur.

En el procés de transició nacional, en Rafael Grasa dibuixa l'escenari, en un primer moment, de la declaració d'independència, un segon moment de reconeixement internacional i un tercer escenari constituent amb polítiques públiques pròpies. En la futura Constitució catalana, han de quedar molt clars els principis més progressius anant a l'arrel dels problemes, en el caldria posar en valor el coneixement tècnic adquirit i el de consens amb els agents socials i la societat civil. En aquest sentit, la seguretat humana hauria de ser un dels seus principis rectors, per exemple per protegir les víctimes civils en els conflictes (actualment 8 de cada 10). I finalment, contribuir a organitzar forces de pau amb capacitat i bons instruments d'anàlisi i resposta. Això es pot fer, primer, creant un centre internacional de referència per resoldre conflictes. Segon, fent polítiques públiques no militaristes. I tercer, organitzant cossos civils per donar suport en situacions de conflicte.

I en Pere Ortega rebla el clau. Tal com assenyala, cal fer de Catalunya un exemple al món amb una aposta decidida per la seguretat humana. Per això, cal trencar el vell paradigma que la seguretat recau en la sobirania de l'estat i s'ha de centrar que la seguretat es basa en les persones. La seguretat humana ha de ser l'eix vertebrador de la seguretat interna, tal com indiquen les Nacions Unides, trencant així amb les polítiques de caràcter pal·liatiu. Per a fer-ho, en primer lloc, calen resolucions i prevencions de conflictes que es basin en la relació diplomàtica i, segon, organitzar exèrcits de pau, amb funcionaris de pau, sobretot civils i alguns militars. A les NNUU ja n'hi ha molts civils que hi treballen.

Alguna pregunta més?

En resposta a les preguntes del públic assistent, els ponents també aporten alguna reflexió interessant a tenir en compte. En Jordi Armadans subratlla que és molt important sortir del model actual i ho fa evocant l'exemple de "jo no tinc cotxe però el faig servir". Sí que es rellevant no tenir-ne i compartir cotxe en redueix l'impacte. També assenyala que és inacceptable que més de la meitat de la investigació científica espanyola es destini a finalitats militars. Més important que tenir exèrcit o no és saber de quines polítiques públiques de seguretat ens volem dotar. Per acabar, cal

sortir del debat del tot o res, el que veritablement importa és portar la tendència de canvi. En definitiva, Catalunya podria promoure mecanismes de resolució de conflictes enlloc d'aportacions militars, promoure l'ICIC com a contribució de recerca i investigació de la pau i aportar un paper interessant en el paradigma de la pau.

BLOC II. CAP A UNA ESTRATÈGIA CATALANA DE SEGURETAT

En Marcel Escudé, president de la sectorial de Seguretat i Protecció Civil, va presentar el segon bloc de la jornada de treball dedicat a cercar una estratègia catalana de seguretat, en el que es planteja també dissenyar un model de defensa i sobre quins principis s'ha de sustentar. Com assenyala el mateix Marcel, aquest és un debat incòmode socialment i poc oportú, però necessari d'abordar, si més no per saber quin és l'estat de la qüestió.

Quin model de seguretat i defensa?

El primer en intervenir és en Ricard Martínez, secretari nacional de Política Territorial. Tal com subratlla, el debat s'hauria de centrar sobre la política de defensa i no només sobre si cal exèrcit o no. En aquest sentit, troba important emetre un missatge d'homologació de la República Catalana a la comunitat internacional per facilitar-ne el reconeixement. L'estat té i ha de tenir el monopoli de la violència i això implica compromisos i obligacions que no podem eludir, per exemple respecte la Unió Europea.

El següent en intervenir és en Ramon Alcoberro, doctor en Filosofia de la UB. Com a preludei avança que el millor ministeri de Defensa és el de Benestar Social. Dit això, en el procés de transició nacional, assenyala els tres escenaris en que ens podem trobar. El primer escenari es que l'Estat suspengui l'autonomia i això comporti una mobilització popular. El segon, que Catalunya es mantingui dins l'Estat amb una política de control. I el tercer, que Catalunya esdevingui un estat amb una política de defensa pròpia. Tot seguit passa a plantejar les característiques en que s'hauria de basar un sistema de defensa. D'entrada, assenyala tres visions morals de defensa: el realisme polític, el pacifisme i la "guerra justa". El model espanyol de defensa es basa en el realisme polític, en que s'imposa més la naturalesa de l'estat més que no pas la societat i en que els interessos de l'Estat estan per sobre de qualsevol llei. En aquest model, la seguretat nacional esdevé el model de l'Estat, la seguretat és el preu de la llibertat. L'exèrcit és la garantia última de la unitat de la pàtria, abans que la política hi ha la violència. Aquest és el model espanyol. En segon lloc, hi ha el model del pacifisme en que es planteja que la política de defensa és una qüestió de bona voluntat on l'home és bo per naturalesa i les bones relacions primen entre els individus com entre els pobles. Aquest model és partidari d'una política preventiva basat en la justificació que el poble sempre és bo i l'exèrcit els dolents. I el tercer model, el de guerra justa. Segons planteja, la guerra pot ser justa si és defensiva i respon a un acte d'agressió en que hom té dret a la legítima defensa. En aquest model, la justificació de la guerra es basa en la causa justa, la resposta a l'agressió, l'últim recurs, declarada per una autoritat competent, amb probabilitats d'èxit, de recta intenció, per acabar amb una situació d'injustícia i amb proporcionalitat. A parer seu, la política de defensa s'hauria de basar en el concepte de "guerra justa".

El tercer en tractar la qüestió és en Àlex Calvo, professor de Relacions Internacionals a l'European University. Primer de tot, en relació al procés de transició nacional, posa damunt la taula el perill d'intervenció militar amb el risc que això es consideri un afer intern espanyol. Pel que fa a la definició d'un model de defensa assenyala que no cal apel·lar a la Unió Europea per defensar un model concret. Per exemple, Dinamarca no té cap perill del seu veí d'Alemanya, es pot dir el mateix respecte d'Espanya? Des d'un punt de vista econòmic, Espanya tindrà un gran problema per

sobreviure a curt termini sense Catalunya, això pot comportar que ens facin xantatge en el pagament del deute. La Unió Europea pot obligar Espanya a no usar la força però alhora obligar als catalans a assumir una part important del deute espanyol. Aquest xantatge es podria prolongar ad eternum si Espanya es pot presentar com una amenaça creïble d'ús de la força sense que Catalunya tingui una capacitat creïble de dissuasió. Per tant, hauríem d'esforçar-nos a desenvolupar una capacitat militar a mig termini. A més, la independència de Catalunya podria accentuar l'evolució sobiranista d'altres territoris en el que ens podríem trobar una situació molt inestable en un territori pròxim. Per tant, caldria anar-se preparant. Al cap i a la fi, la defensa és el preu de l'existència d'un estat. En aquest sentit, remarca que hi ha molts models de defensa, no cal pensar que l'únic existent és l'espanyol. En un altre ordre de les coses, disposar de certa capacitat militar permet també certa capacitat d'intervenció en les relacions internacionals, perquè sinó no hi comptes. I finalment assenyala, que un estat tingui o no forces armades no fa que sigui més pacífic. Segons l'Índex Global de la Pau, dels 10 primers països més pacífics del món, tots excepte un tenen forces armades.

I el darrer en intervenir és n'Amadeu Requesens, professor en Dret i expert del Consell d'Europa de seguretat i policia. Hi ha diferents models de defensa en els països de la UE en el que la majoria dels països estan delegant a l'OTAN i en el que tots estan reduint els pressupostos de defensa. Actualment, la política de defensa de la UE es basa en la integritat territorial dels estats, la protecció en conflictes asimètrics (cas Mali) i assegurar la pau en missions de pau internacionals. A parer seu, ens cal una política catalana de seguretat i defensa en el que ja hauríem d'estar treballant en la prevenció de riscos dels possibles escenaris. Però això no vol dir necessàriament disposar d'un exèrcit. Per exemple, en el terreny dels escenaris, veu improbable que es permeti l'ús de la força dins de la Unió Europea. I en cas que fóssim agredits per part d'Espanya o França, Catalunya no tindria possibilitats de resposta immediata. Actualment, l'arc de conflictes es troba en el Pròxim Orient i al Magreb. En aquest escenari ens podem preguntar, què espera Europa de nosaltres? Doncs garantir les fronteres, el control del narcotràfic... Per això cal establir noves estratègies de seguretat i sobretot d'intel·ligència. En definitiva, no cal un exèrcit català en paràmetres del segle XIX, no serviria de res, però que hi hauria d'haver una política de defensa és evident. Com assenyala l'autor, potser necessitaríem un cos militaritzat semblant als mossos d'esquadra, però de naturalesa mixte per a protecció civil i pensat per a conflictes asimètrics. Cal una estratègia de seguretat més que no pas una política integrada de defensa.

Quina estratègia de defensa per a la República Catalana?

Com analitza en Ricard Martínez, Catalunya hauria d'assumir els compromisos de frontera de la UE a través del mar, una franja costanera que s'ha de protegir del crim organitzat i altres elements. En aquest context, l'estratègia de defensa s'ha de centrar en aquest espai i amb uns cossos que fossin mixtes tan per a la protecció civil com per al salvament marítim. Sobre que Espanya vulgui intervenir militarment o determinades organitzacions vulguin atemptar veu difícil fer-hi front. En telecomunicacions, cal preveure que d'entrada Catalunya no tindria accés a cap satèl·lit.

Segons Ramon Alcoberro, la defensa s'ha de centrar en la defensa dels interessos nacionals, defensant els drets de tots els ciutadans catalans en el món, deixant així clar la societat a la que defensa. Aquest model de defensa s'hauria de sustentar en tres pilars: 1. Cohesió social interna, 2. Simbòlica (s'ha de fer respectar) i 3. un exèrcit integrat a noves formes de seguretat, molt controlat pel Parlament i basat en la defensa passiva. Tal com diu, en una Catalunya independent, caldria una complicitat estreta entre la societat civil i les forces armades en el que, a parer seu, seria recomanable un servei militar obligatori ja que troba idealista pensar en un exèrcit professional a curt termini.

En Amadeu Requesens aporta algunes dades comparatives. Gran Bretanya es gasta un 2'56% del PIB en despesa militar i el 8'2 en salut. Això voldria dir que, si Catalunya se'n gasta el 6 en salut i 4 en educació, caldria destinar 1'5 a despesa militar. I es pregunta, estem disposats a fer aquesta despesa en defensa? En canvi, si que es mostra més partidari de preparar la intel·ligència com a estratègia de seguretat i una política de seguretat lligada a la cultura de la pau. Entre pacifisme i militarisme, hem de ser capaços de trobar el punt just en funció del que som nosaltres.

Conclusions

Sobre aquest segon bloc, un cop escoltats tots els ponents i amb l'ànim de marcar alguns punts de consens, en Lluís Pérez, secretari d'Innovació i Estratègia, enumera un seguit de conclusions:

1. Control civil molt estricte sobre els instruments de coerció de l'Estat.
2. Espectre ampli entre els extrems anti i pro existència d'unes forces armades catalanes. Hi ha punts intermitjos que cal explorar.
3. En qualsevol cas, el debat no és "exèrcit sí o exèrcit no", sinó quins models de seguretat i de defensa volem per Catalunya.
4. Paper de la comunitat internacional: a banda de pensar què volem d'Europa i del món, hem de saber també què és el que Europa i el món volen de nosaltres en les matèries de seguretat i de defensa.
5. Cal saber exactament quina mena de riscos ens afrontem. I per saber-ho ens cal una informació que en bona mesura ens falta. No som un Estat i això fa que no sabem exactament a quins riscos i amenaces ens enfrontarem un cop ho siguem, ni quina serà la contribució que la resta del món ens demanarà en termes de manteniment de la seguretat i la pau globals.
6. Per tant, ara no és el moment de decidir si hem de tenir o no forces armades pròpies, ja que ens falta molta informació a tal efecte. És el moment, en canvi, d'anar perfilant quins models de seguretat i de defensa volem per Catalunya; els instruments concrets que necessitarem per implementar aquests models els haurem d'anar decidint a mida que la independència de Catalunya es vagi convertint en un fet.

El debat ha sigut incòmode perquè el tema és incòmode. En no ser un Estat, no estem acostumats a gestionar les polítiques d'Estat lligades a l'ús o desús de la força, que sempre és un tema espinós i controvertit. Precisament per això, el debat i la formació són necessaris.

Francesc Sànchez
Tècnic de polítiques sectorials
acciopolitica@esquerra.org